

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף מב

(בעמ' הקודם)

למדנו במשנה - זה הכלל וכו':

שאלה: **לאתווי מאי?** מה 'זה הכלל' בא לרבות? והרי כבר המשנה אמרה מה הדין של קרבן שאינו ניזר ונידב וכן מה הדין של קרבן שניזר ונידב.

לאתווי עולת ניזר: זה בא לרבות שאם אמר 'אני שוחט לשם עולת ניזר' פסולה, לפי שהרואה אותו סבור שהוא ניזר וכעת הוא מפריש את קרבנו ושוחט (= ניזר מביא עולה לאחר ימי נזירותו). ואפילו שניזר הוא דבר שניזר ונידב (= נזירות באה ע"י נדר), אבל אם המשנה לא היתה מרבה זאת היינו חושבים שאין לחשוש לתקלה, לפי שאם הוא היה ניזר כולם היו יודעים זאת, וכיון שהם אינם יודעים שהוא ניזר ברור להם שהוא משקר, לכך מחדשת לנו המשנה ב'זה הכלל' שיש לחשוש שמא יאמרו שהוא נדר נזירות של שלושים יום בצנעה, ומה שלא התפרסם שהוא ניזר כיון שבשלושים יום עדיין לא ניכר שהוא ניזר, ויבואו לומר שהוא שוחט קדשים בחוץ.

*

למדנו במשנה - ושאינו ניזר ונידב לאתווי עולת יולדת:

אנו מכארים כאן ע"פ הביאור השני ברש"י שגרס כן: **ושאינו ניזר ונידב לאתווי עולת יולדת,** א"ר אלעזר לא שנו אלא שאין לו אשה אבל יש לו אשה אימר לשמה הוא עושה והא לא קאמר לשם עולת אשתי א"ר אבהו באומר לשם עולת אשתי פשיטא מהו דתימא ילודי יליד אם איתא דילדה קלא הוה ליה קא משמע לן אימר אפול אפיל קמ"ל דאם איתא דאוליד קלא אית ליה: שאם אומר 'אני שוחט לשם עולת יולדת' כשרה, ומדובר שיש לו אשה, וההידוש הוא שהיה מקום לחשוב שהרואה אותו סובר שאשתו ילדה בצנעה, והוא אכן שוחט לשם עולת יולדת ויטעו לומר שהוא שוחט קדשים בחוץ,

קמ"ל שאם אכן אשתו היתה יולדת היה לזה 'קול' וכולם היו יודעים מכך, וכיון שלא ידוע שהיא ילדה יודעים שהוא משקר.

הדרן עלך השוחט

פרק שלישי. משנה: אלו טרפות בבהמה: המשנה מונה 18 סוגים של מקרים בהם הבהמה 'טריפה'. בהמה טריפה אסורה באכילה ולא מועילה לה שחיטה.

1. נקובת הוושט = נקב בוושט (אפילו נקב כלשהו).
 2. פסוקת הגרגרת = נחתכה הגרגרת (קנה הנשימה) לרוחבה.
 3. ניקב קרום של מוח.
 4. ניקב הלב עד בית חללו.
 5. נשברה השדרה ונפסק החוט שבתוך השדרה. (שכירת החוט גורמת את הטריפה, אמנם החוט לא יכול להשבר בלא שהשדרה תישבר).
 6. ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום.
 7. הריאה שניקבה. לדעת ת"ק אפילו נקב כלשהו בריאה פוסל, ולדעת ר"ש רק נקב שמגיע לבית הסמפונות (= קנוקנות. כלומר עורקים שבריאה).
 8. ריאה שחסרה.
- לבהמה יש 4 חלקים בקיבה: כרס, בית הכוסות, המסס, קיבה, ודקין. בנוסף יש לה גם מעיים הנקראים 'דקין'.**
9. ניקבה הקבה.
 10. ניקבה המרה.
 11. ניקבו הדקין (בני מעיים).
 12. הכרס הפנימית שניקבה. (בגמרא יתבאר מהי הכרס הפנימית).

13. או שנקרעה רוב הכרס החיצונה (בגמרא יתבאר מהי הכרס החיצונה). זו דעת ת"ק הסובר שאין חילוק בגודל הבהמה, ותמיד שיעור הקריעה הוא רוב הכרס. אבל לדעת רבי יהודה בבהמה גדולה שיעור הקריעה הוא טפח, ובבהמה הקטנה השיעור הוא ברוב.

14. 'המסס' שניקב והנקב נראה מבחוץ.

15. 'בית הכוסות' שניקב והנקב נראה מבחוץ.

16. נפלה הבהמה מן הגג ושחט אותה מיד, היא טריפה. ואפילו אם בדק את איבריה אחרי השחיטה וראה שהם שלמים. (אבל אם שהתה מעת לעת ולא מתה, אינה טריפה).

17. נשתברו רוב צלעותיה.

18. 'דרוסת הזאב' דהיינו אם נעץ בה זאב את ציפורניו היא טריפה, כי הוא מטיל בה ארס. זו דעת ת"ק שאין חילוק בין בהמה גסה לבהמה דקה. אבל לדעת רבי יהודה זאב מטריף רק בהמה דקה, אבל אין לו כח להטריף בהמה גסה, ורק דריסה של אריה מטריפה אותה.

דריסה של 'נץ' מטריפה אם הוא דרס 'עוף הדק' כגון יונים וציפורים, ודריסה של 'גס' (סוג של עוף דורס גדול) מטריפה ב'עוף הגס' כגון אווזים ותרנגולים.

זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה: כל מכה שקיבלה הבהמה, שבהמה אחרת שמקבלת את אותה מכה אינה יכולה לחיות למשך זמן רב, היא טריפה. (בגמרא יתבאר כמה זמן).

גמרא: א"ר שמעון בן לקיש רמז לטרפה מן התורה מנין? הגמרא עוצרת ומקשה: מנין? **"ובשר בשדה טרפה לא תאכלו!" ומבארת:** אלא רמז לטרפה שאינה חיה וכו': אלא כוונת ר"ש בן לקיש לשאול מה המקור בתורה שבהמה טריפה אינה יכולה לחיות לאורך זמן? והוא שאל זאת בגלל שהמשנה אמרה בסיפא 'זה הכלל כל שאין כמוה חיה, טרפה' משמע שטרפה אינה יכולה לחיות.

ר"ש בן לקיש משיב: דכתיב "וזאת החיה אשר תאכלו": דוקא בהמה שהיא 'חיה' תאכל, אבל בהמה שאינה חיה כי היא טריפה אל תאכל.

שאלה: ולמאן דאמר טרפה חיה מנא ליה? אלא שהדין הזה האם טריפה יכולה לחיות או לא תלוי במחלוקת תנאים לקמן. הגמרא שואלת למ"ד שטריפה יכולה לחיות, מניין הוא לומד זאת בתורה?

תשובה: נפקא ליה "מזאת החיה אשר תאכלו": הפסוק מדבר על רשימת הבהמות המותרות באכילה, ומהמילה "זאת" לומדים למעט, שדוקא בהמה כזאת שהיא 'חיה' תאכל, אבל בהמה אחרת שהיא חיה והיא טריפה אל תאכל, למרות שהיא יכולה לחיות.

שאלה: ואיך האי זאת מאי עביד ליה? מה לומד המ"ד הראשון מהמילה "זאת"? תשובה: מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל וכו': "זאת" מלמד שהקב"ה הראה למשה את סוגי הבהמות והחיות המותרות באכילה (כאדם המראה לחבירו ואומר תסתכל 'כזה').

שאלה: ואיך נמי מבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל? ומהיכן ילמד המ"ד השני שהקב"ה הראה למשה את הבהמות? תשובה: אין הכי נמי: אכן הוא לומד משם שהקב"ה הראה למשה. ושבהמה טרפה חיה, הוא לומד מדברי רבי ישמעאל במקום אחר. נאמר "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" כלומר יש סוג של בהמה שאפילו שהיא חיה, אל תאכל אותה, כי היא טריפה. וסוגי הטרופות, הן שמונה עשרה הטרופות שנאמרו למשה מסיני.

קושיא: ותו ליכא? וכי יש רק שמונה עשרה טריפות? והרי יש עוד טריפות שסימנם 'בסגר' ו'שב שמעתתא' (= 'בסגר' הוא סימן למשניות וברייתות: 'בהמה שנחתכו רגליה', 'כמה חסרון בשדרה', 'גלודה', 'חרותא'. 'שב שמעתתא' הם שבע טריפות שמנו האמוראים ולא נשנו במשנה, והם קיבלו זאת מרבים).

בשלמא לתנא דידן דתנא תנא ודשייר אתיא בזה הכלל: אמנם לתנא של משנתנו לא קשה, כיון שלמרות שהוא הביא במשנה 18 טריפות אבל הוא לא אמר מספר (= לא כתוב במשנה שלנו במפורש שיש 18 טריפות), ואפשר לומר שאת הטרופות שהוא לא הביא במשנה נוכל ללמוד מ'זה הכלל' שהוא אמר בסוף המשנה.

אלא לתנא דבי ר' ישמעאל דאמר י"ח טרפות, ותו ליכא? והא איכא בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה: אבל ליתנא דבי ר' ישמעאל, שאמר במפורש שיש שמונה עשרה טריפות קשה, שהרי יש עוד טריפות (כעת הגמ' מביאה אחת מהן), והיא: בהמה שנחתכו רגליה ממקום חיבור השוק והירך ולמעלה, טריפה (= הרגליים האחוריות של הבהמה נקראות 'רגליים' והקדמיות 'ידיים').

תירוץ: סבר ליה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר יכולה היא ליכוות ולחיות: רבי ישמעאל סובר כרבי שמעון בן אלעזר שאמר בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה אינה טריפה, כיון שאם יעשה לה כוויה במקום החתך היא תוכל לחיות.

קושיא: אע"ג דיכולה ליכוות ולחיות?! והרי אפילו שהיא יכולה ליכוות ולחיות, עדיין קשה על לתנא דבי רבי ישמעאל, שהרי היא טריפה, ומדוע לא הביאו גם אותה!?

למאן קאמר? לתנא דבי רבי ישמעאל! שהרי לפי מי אמר המתוך שיכולה היא לכוות ולחיות? לפי רבי ישמעאל! והרי תנא דבי רבי ישמעאל סובר שבהמה טרפה יכולה לחיות, ואם כן כיון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה היא טריפה, למרות שהיא יכולה להתרפאות ולחיות. ועוד, הרי יתכן שרבי שמעון בן אלעזר עצמו סובר שהיא טרפה, אלא שהוא סובר כתנא דבי רבי ישמעאל שאפילו היא יכולה להתרפאות ולחיות, הרי היא טריפה.

תירוץ: אלא: תנא דבי רבי ישמעאל סובר כרבי שמעון בן אלעזר, שאמר (בתוספתא) נחתכו רגליה מארכובה ולמעלה כשרה, ולכן היא לא נחשבת במנין הטריות.

קושיא: והאיכא חסרון בשדרה: שהוא מטריף את הבהמה, ומדוע הוא לא נכתב בכלל השמונה עשר טריפות?

דתנן: וכפי שלמדנו במס' אהלות - המת מטמא בטומאת 'אהל', כלומר שכל הנמצאים באוהל יחד עם המת נטמאים בטומאת מת למרות שלא נגעו במת עצמו. טומאת אהל נוהגת גם בעצמות המת, אפילו אם לא נשאר עליהן מבשר המת, וזאת רק אם העצמות הנמצאות באהל הם שדרה שלמה של עצמות השדרה (או גולגלת שלמה, או רוב מניינו ורוב בניינו של עצמות המת).

כמה חסרון בשדרה: כמה יחסר מהשדרה ולא תטמא באהל? לדעת בית שמאי משתחסר השדרה עצמות שתי חוליות, ולדעת בית הלל משתחסר עצם של חוליה אחת. ע"כ המשנה שם.

ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לטרפה: שלדעת בית שמאי לא נעשית הבהמה טרפה בפחות משתי חוליות שנחסרו מהשדרה, ולדעת בית הלל משתחסר עצם של חוליה אחת הרי היא טריפה.

נמצא שלדעת כולם היא נטרפת בחיסרון חוליות השדרה, וקשה לתנא דבי רבי ישמעאל, מדוע הוא לא מנה טריפה זו במנין הטריפות, והיה עליו למנות 19 טריפות.

תירוץ: המסס ובית הכוסות דקא חשבת להו בתרתי, חשבינהו בחדא, אפיק חדא ועייל חדא: באמת חיסרון חוליות בשדרה הוי טריפה, וצריך למנותה במנין הטריפות, אבל למרות זאת אין צורך למנות 'תשעה עשר טרפות', לפי שהמסס ובית הכוסות, שהחשבת אותם כשני טריפות תחשיב אותם כאחד, שהרי המסס ובית הכוסות סמוכים זה לזה ושניהם אברי עיכול צמודים, וחסרון באחד מהם הוא כחסרון בשני, ולכן תוציא את אחד מהם (= מהמסס ובית הכוסות) ותכניס למנין הטריפות את החסרון בחוליות השדרה, ושוב יהיה המנין 18 טרפות, ויכלול בתוכו גם את טרפות ההמסס ובית הכוסות, וגם את חסרון עצמות השדרה.

קושיא: והאיכא 'גלודה': והרי יש טריפה נוספת, והיא בהמה שניטל מהבהמה עורה והופשטה כולה, והיא נקראת 'גלודה'.

תירוץ: סבר לה: תנא דבי רבי ישמעאל סובר כרבי מאיר, שמכשיר גלודה.

קושיא: והא איכא 'חרותא': והרי יש טריפה נוספת, והיא בהמה שהצטמקה הריאה שלה והתקשתה כחריות של דקל, והיא נקראת 'חרותא', שאם נגרם הצימוק הזה מחמת שאדם הפחיד את הבהמה בקולו, אינה יכולה להתרפאות והיא טרפה.

תירוץ: מרה מאן קתני לה? ר' יוסי ברבי יהודה! אפיק מרה ועייל חרותא: מה שהביאה משנתנו במנין הטריפות את 'ניקבה המרה', זה בשיטת רבי יוסי ברבי יהודה הסובר כן, אבל תנא דבי רבי ישמעאל לא סובר טריפה זו, ולכן תוציא את 'ניקבה המרה' ממנין 18 טרפות, ותכניס במקומו את 'חרותא'.

קושיא: **והאיכא שב שמעתתא:** והרי יש עוד שבע שמועות שאמרו האמוראים בטרפות, וא"כ מדוע תנא דבי רבי ישמעאל אומר שיש רק שמונה עשרה טריפות?

הגמ' מביאה את ה'שב שמעתתא':

1. **דאמר רב מתנא:** ראש עצם קולית הירך שקפץ ממקומו (שהוא מתחבר בו לעצם האליה), הבהמה טרפה.

2. **ואמר רבי בר פפא משמיה דרב:** אם אחת מכליותיה של הבהמה התמלאה במוגלה, והגיעה המוגלה עד לחריץ שבתוך הכליה, הרי היא טרפה. וכל שכן אם הדבר אירע בשתי הכליות.

3. **ותנן (לקמן נה.) ניטל הטחול, כשרה.** ואמר על כך רב עזירא משמיה דרבא - מה שאמרנו שניטל הטחול כשרה, זה רק כאשר ניטל הטחול מגוף הבהמה, והיא כשרה כיון שהיא יכולה להמשיך ולחיות בלעדיו, אבל אם ניקב הטחול ולא ניטל ממנה, הרי היא טריפה.

4. **ואמר רבה בר בר חנה אמר שמואל:** הקנה והוושט שהם ה'סימנים' הנחתכים בשחיטת הבהמה, אם ניתק החיבור בין הסימנים ובין הבשר שהם דבוקים בו, הבהמה טריפה.

5. **ואמר רבה בר רב שילא אמר רב מתנא אמר שמואל:** נעקרה צלע שלמה ממקום חיבורה לעמוד השדרה (ביחד עם חצי חולייתה), הרי הבהמה טריפה. ולמרות שלמדנו במשנה שרק אם נשברו רוב צלעותיה היא טריפה, כאן מדובר שנעקרה הצלע ממקומה לגמרי, ולא במקרה שנשברה הצלע ונשארה במקומה.

6. **וגולגולת שנחבסה ברובה:** גולגולת שהוכתה מכות רבות, ולא נפחתה ולא ניקב הקרום, אם רובה נחבסה הרי היא טריפה.

7. **ובשר החופה את רוב הכרס ברובו, טרפה:** הוא קרום עבה, וכשפותחים את הבהמה וחותרים את הבשר לאורך הבהמה הוא נראה.

תירוץ: נקובי תמניא הוו: שמונה טרפות הם מחמת נקיבת האברים, והם: 1. נקובת הוושט, 2. ניקב קרום של מח, 3. ניקב הלב, 4. ריאה שניקבה, 5. ניקבה הקיבה, 6. ניקבו המעינים, 7. המסס ובית הכוסות שניקבו, 8. הכרס הפנימית שניקבה.

חשבינהו בחד, אפיק שב ועייל שב: והתנא החשיב את כל שמונת הטריות הללו של 'נקבים' כטריפה אחת, ולכן תוציא שבע טרפות מתוך מנין שמונה עשרה הטריות (- כיון שכל שמונת הנקבים נימנים כטרפה אחת, לכן יש להפחית ממנין הטריות שבע טרפות, ולמנות טריפה אחת במקום שמונה טרפות), ותכניס במקומם את שבע הטריות שמנו האמוראים ב'שב שמעתתא'.

קושיא: אי הכי, פסוקי נמי תרי הוו, חשבינהו בחד, בצר להו חדא: אם אתה מחשיב את כל הטרפות של 'נקבים' כטריפה אחת, אם כן גם את פסוקת הגרירת ופסוקת חוט השדרה תחשיב כטריפה אחת (- שהרי כשם שמנינו את שמונת הטריות של 'נקבים' כטרפה אחת, כך עלינו להחשיב את הטריות של 'פסוקי' כטריפה אחת), ואם כן ירדה טרפה אחת ממנין הטריות, ויש רק 17 טרפות.

ועוד קשה, דרב עוירא משמיה דרבא נמי נקובה היא: והרי גם 'ניקב הטחול' (מס' 3 ב'שב שמעתתא') כלול בטרירה של ה'נקבים', ואם כן יש לנו למנות רק שש שמעותות, כי 'נקובת הטחול' היא בכלל כל ה'נקובות'.

תירוץ: אלא הנך תרתי דאפקת, לא תפיק: אלא בהמה שנחתכו רגליה ו'גלודה' שאמרנו לעיל שלא שנה אותן התנא מפני שהוא סובר שהן כשרות, לא תוציא אותם, אלא באמת צריך למנות אותם, כי תנא דבי רבי ישמעאל סובר כרבנן שבהמה שנחתכו רגליה היא טרפה, וכן הוא סובר כחכמים ב'גלודה' שהיא טרפה.